

ΤΑ ΤΑΜΠΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ (Σεπτέμβριος 2010)

Συγγραφέας: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΙΜΠΡΑΗΜ

Λίγες μέρες μετά την παράταση μέχρι το Δεκέμβριο που έδωσε η Τρόικα στην ελληνική κυβέρνηση για την απελευθέρωση της αγοράς, όλοι ξαφνικά δείχνουν ευχαριστημένοι. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, που διαβλέπει ότι έχουν εξαντληθεί για την Ελλάδα οι δυνατότητες για ελιγμούς, στους οποίους επιδιδόταν επί δέκα και πλέον χρόνια για να μην απελευθερωθεί η αγορά ενέργειας.

Η ελληνική κυβέρνηση, η οποία με την παράταση αυτή -ενόψει των αυτοδιοικητικών εκλογών- δεν θα χρειαστεί να πληρώσει το πιθανότατα υψηλό πολιτικό κόστος από την όποια επιλογή τελικά προκρίνει.

Η ΔΕΗ (Διοίκηση, αλλά και κυρίως τα συνδικάτα), γιατί μπορεί πλέον να εκτιμήσει καλύτερα τις συνθήκες και τις διαθέσιμες επιλογές και σε συνεργασία με την πολιτική ηγεσία να κινηθεί προς την κατεύθυνση της βέλτιστης -δηλαδή λιγότερο επώδυνης- επιλογής.

Δυστυχώς όμως, με την ανακοίνωση της παράτασης έως το Δεκέμβριο εξαντλούνται και τα ευχάριστα νέα. Οι αποφάσεις για την απελευθέρωση της αγοράς πρέπει να ληφθούν και να υλοποιηθούν το ταχύτερο δυνατόν. Η πρόκληση αυτή αποτελεί ταυτόχρονα και χρυσή ευκαιρία που δυνητικά συμβάλλει τα μέγιστα στην τόνωση της εθνικής οικονομίας και την προστασία του περιβάλλοντος. Για να στεφθεί όμως με επιτυχία το εγχείρημα αυτό, απαιτείται ειλικρίνεια, ειδάλλως νομοτελειακά θα βγούμε όλοι χαμένοι. Το κείμενο που ακολουθεί παρακάτω αποσκοπεί σε αυτό ακριβώς: να αγγίξει μερικά από τα ταμπού του τομέα της ενέργειας και να καταρρίψει μύθους που προβάλλονται μέχρι σήμερα δογματικά αποπροσανατολίζοντας από το πραγματικό ζητούμενο, την καταπολέμηση της περιβαλλοντικής και οικονομικής κρίσης που διανύουμε.

Ο μύθος του φθηνού λιγνίτη

Η Ελλάδα μέχρι σήμερα παραμένει εθισμένη στα ορυκτά καύσιμα και κυρίως τον εγχώριο λιγνίτη. Το βασικό επιχείρημα που προβάλλεται είναι το χαμηλό κόστος και η εθνική προέλευση του καυσίμου, χάρη στα οποία η τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας είναι τόσο χαμηλή σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το επιχείρημα αυτό, εκτός του ότι είναι θεμελιωδώς λανθασμένο (αν η αγορά απελευθερωθεί, τότε είτε η ΔΕΗ θα πρέπει να αγοράζει τον μέχρι σήμερα δωρεάν λιγνίτη, όπως οι υπόλοιποι ενδιαφερόμενοι είτε ο λιγνίτης θα είναι δωρεάν για όλους, κάτι όμως που δεν συνάδει με τη φύση της ελεύθερης αγοράς), παραβλέπει στοιχεία που εκτοξεύουν τελικά το πραγματικό κόστος του λιγνίτη. Αποκρύπτει επίσης σωρεία στρεβλώσεων που άλλοτε λειτουργούν σε βάρος της ΔΕΗ (π.χ. Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας), άλλοτε υπέρ της ΔΕΗ (τεχνητή μείωση της Οριακής Τιμής του Συστήματος), σε κάθε περίπτωση όμως επιβαρύνουν τους Έλληνες πολίτες και πριμοδοτούν τα ορυκτά καύσιμα εις βάρος των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που αντιμετωπίζουν αυτόν τον «αθέμιτο ανταγωνισμό».

Η αλήθεια είναι ότι η τιμή της αγοράς του ηλεκτρικού ρεύματος δεν αντικατοπτρίζει τα πραγματικά κόστη της εξάρτησής μας από τον λιγνίτη. Τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά κόστη παραμένουν εν πολλοίς εκτός υπολογισμού, ακόμη και σήμερα που ένα μέρος τους αποτιμάται εμμέσως μέσω της εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών. Στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος ExternE, έγινε μία προσπάθεια αποτίμησης αυτού του λεγόμενου «εξωτερικού» κόστους στην περίπτωση των λιγνιτικών σταθμών στην Ελλάδα. Μια μέση μετριοπαθής εκτίμηση γι' αυτό το «εξωτερικό» κόστος είναι 0,046-0,255 €/kWh (ανάλογα με τον σταθμό ηλεκτροπαραγωγής), ενώ η πιο απαισιόδοξη εκτίμηση (για το σταθμό της Μεγαλόπολης - μονάδες I-III) ανεβάζει το κόστος αυτό σε 0,72 €/kWh. Συγκριτικά σήμερα στο οικιακό τιμολόγιο της ΔΕΗ η μέση τιμή πώλησης της κιλοβατώρας ανέρχεται σε 0,12 € / kWh.

Αν λοιπόν συνυπολογιστεί το κόστος από τις κλιματικές αλλαγές, την

καταστροφή του περιβάλλοντος σε τοπικό επίπεδο, την επιβάρυνση της υγείας των κατοίκων των γύρω περιοχών (παρεμπιπτόντως δεν υπάρχει μία ολοκληρωμένη επιδημιολογική μελέτη για τις επιπτώσεις των δύο μεγάλων λιγνιτικών κέντρων στην υγεία των κατοίκων της ΒΔ Μακεδονίας και της Μεγαλόπολης), την επιβάρυνση των ασφαλιστικών ταμείων και του συστήματος υγείας από τις επιπτώσεις αυτές, τότε καταλαβαίνουμε ποιο είναι το πραγματικό κόστος του λιγνίτη. Σε αυτό το κόστος, θα πρέπει να προστεθεί και αυτό της υποχρεωτικής δημοπράτησης του 100% των δικαιωμάτων ρύπανσης των εκπομπών της ΔΕΗ από το 2013.

Η μετάβαση στη μεταλιγνιτική περίοδο

Ακόμη και αν η Ελλάδα αψηφήσει τις επιταγές της Διακυβερνητικής Επιτροπής για τις Κλιματικές Αλλαγές (IPCC) και τις συμβατικές της υποχρεώσεις, όπως αυτές απορρέουν από την ευρωπαϊκή νομοθεσία για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, τα εγχώρια κοιτάσματα λιγνίτη κάποια στιγμή θα εξαντληθούν. Σύμφωνα με εκτιμήσεις τα λιγνιτικά κοιτάσματα στην ΒΔ Μακεδονία με βάση τη σημερινή κατανάλωση επαρκούν για 35 έτη, ενώ τα κοιτάσματα της Μεγαλόπολης για λιγότερα από 20 έτη.

Δεν είναι ευρύτερα γνωστό, αλλά η Ελλάδα έχει αποκομίσει ήδη πικρή εμπειρία από τις επιπτώσεις της μεταλιγνιτικής περιόδου στο πρώτο ενεργειακό κέντρο της χώρας στο Αλιβέρι. Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο - και ειδικά μετά το 1955, η οικονομία της περιοχής κατά κύριο λόγο στηρίχτηκε στη λειτουργία του λιγνιτωρυχείου Αλιβερίου και των εγκατεστημένων μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Το οικονομικό επίπεδο των 30.000 περίπου κατοίκων της ευρύτερης περιοχής ανέβηκε σημαντικά εκείνη την περίοδο, όταν όμως ο λιγνίτης εξαντλήθηκε το μόνο που κληροδότησε ήταν ανεργία και περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Σήμερα έχουμε τη χρονική πολυτέλεια να σχεδιάσουμε την ομαλή μετάβαση στη μεταλιγνιτική περίοδο εκμηδενίζοντας έτσι τους κοινωνικούς τριγμούς. Η τοπική κοινωνία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την παραγωγική δραστηριότητα της ΔΕΗ, η

οποία συνολικά απασχολεί περίπου 24.600 εργαζομένους. Θα πρέπει από σήμερα κιόλας να υπάρχει μέριμνα για την προσαρμογή της τοπικής κοινωνίας και την αξιοποίηση της εργατικής δύναμης της ΔΕΗ.

Ο μύθος του αυξημένου κόστους της ηλεκτρικής ενέργειας για τους καταναλωτές εξαιτίας της αύξησης της συμμετοχής των ΑΠΕ

Η αύξηση του κόστους της παραγωγής ενέργειας λόγω της αύξησης της συμμετοχής των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ), είναι βασικό επιχείρημα όσων αντιτίθενται στην ουσιαστική ανάπτυξή τους. Σε μία προσπάθεια αποκατάστασης της αλήθειας, αξίζουν επισήμανσης τρία σημεία:

Πρώτον, η Ελλάδα μέχρι σήμερα παραμένει ένας από τους ουραγούς της Ευρώπης στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ, ωστόσο τα τελευταία πέντε χρόνια βιώνουμε συνεχείς ανατιμήσεις των τιμολογίων της ΔΕΗ. Αν αναρωτηθεί κανείς πού οφείλονται αυτές οι ανατιμήσεις, η απάντηση βρίσκεται στα ορυκτά καύσιμα. Η ΔΕΗ το 2009 δαπάνησε το 28,2% των συνολικών εσόδων της σε υγρά καύσιμα, φυσικό αέριο, εισαγωγές ενέργειας και δικαιώματα εκπομπής CO₂, ενώ για το 2008 το αντίστοιχο μέγεθος ήταν 53,2%. Οι δαπάνες αυτές θα είναι σημαντικά μεγαλύτερες σε περιόδους αύξησης των τιμών των εισαγόμενων καυσίμων και αναμένεται να αυξηθούν δραματικά από το 2013, όταν και η ΔΕΗ θα πρέπει να αγοράζει τα δικαιώματα του 100% των εκπομπών της, όπως προαναφέρθηκε. Νομοτελειακά, το κόστος θα μετακυλιστεί στους καταναλωτές που θα κληθούν να πληρώσουν υπέρογκες αυξήσεις στους λογαριασμούς της ΔΕΗ στα επόμενα χρόνια. Σύμφωνα με την προηγούμενη διοίκηση της ΔΕΗ, το επιπρόσθετο κόστος για την αγορά του 100% των δικαιωμάτων εκπομπών εκτιμήθηκε σε 1,4 δις € ετησίως. Προφανώς αν είχαμε στραφεί τόσα χρόνια στις ΑΠΕ, η ΔΕΗ δεν θα είχε ανάγκη να δαπανήσει τόσα δισεκατομμύρια ευρώ, π.χ. για την ηλεκτροδότηση των μη διασυνδεδεμένο νησιών με καύσιμο το εισαγόμενο πετρέλαιο.

Δεύτερον, το επενδυτικό κόστος των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας μειώνεται

δραματικά κάθε χρόνο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τα εξαιρετικά ακριβά -σύμφωνα με πολλούς- φωτοβολταϊκά συστήματα. Μία οικιακή εφαρμογή το 2006 κόστιζε περίπου 8.000 €/kW, όταν σήμερα το ίδιο σύστημα δεν κοστίζει περισσότερο από 4.500-5.000 €/kW. Αν μάλιστα οι ΑΠΕ αναπτυχθούν επιτέλους στη χώρα, τότε το κόστος θα μειωθεί ακόμη περισσότερο. Υπολογίζεται ότι ήδη από την περίοδο 2013-2015 το κόστος παραγωγής της ηλιακής κιλοβατώρας θα είναι χαμηλότερο από την τιμή αγοράς ενέργειας από το δίκτυο, ακόμα και χωρίς καμία οικονομική ενίσχυση (grid parity).

Τρίτον, πρέπει επίσης να συνεκτιμηθεί ότι αφενός οι ΑΠΕ έχουν ελάχιστο έως μηδενικό εξωτερικό κόστος, αφετέρου οι ΑΠΕ εκτός από το περιβαλλοντικό, έχουν επίσης και σημαντικό κοινωνικοοικονομικό όφελος. Ήδη στην Ελλάδα λειτουργούν πέντε παραγωγικές μονάδες φωτοβολταϊκών συστημάτων (από 2 σε Πάτρα και Κιλκίς και μία στην Τρίπολη) που απασχολούν πλήρως περίπου 600 συμπολίτες μας, παρά το γεγονός ότι η ηλιακή ενέργεια για την ηλεκτροπαραγωγή στην Ελλάδα βρίσκεται στα σπάργανα. Σύμφωνα με έκθεση της Greenpeace, η επιθετική ανάπτυξη των ΑΠΕ σε συνδυασμό με την εφαρμογή προγραμμάτων εξοικονόμησης ενέργειας αναμένεται να δημιουργήσει έως και 114.000 πράσινες νέες θέσεις εργασίας έως το 2020 στη χώρα.

Το αγαθό της «φθηνής» ενέργειας και το πολιτικό κόστος

Αν όλα τα παραπάνω συνηγορούν στο ότι το πραγματικό κόστος της ενέργειας δεν αντικατοπτρίζεται στους λογαριασμούς ηλεκτρικής ενέργειας, τότε γιατί καμία ηγεσία μέχρι σήμερα δεν έχει εξορθολογίσει τα τιμολόγια; Η απάντηση είναι εξαιρετικά προφανής για τα ελληνικά δεδομένα και έγκειται στην απροθυμία όλων ανεξαιρέτως των κυβερνήσεων διαχρονικά να αναλάβουν το πολιτικό κόστος και στην προσφιλή τους τακτική να μεταθέτουν την ευθύνη στην επόμενη κυβέρνηση μέχρι το σημείο, όπου δε θα υπάρχει άλλη επιλογή. Το σημείο αυτό τελικά ήρθε και έτσι η κυβέρνηση με το «μαχαίρι στο λαιμό» από την Τρόικα, είναι αναγκασμένη να κάνει μέσα σε λίγους μήνες ό,τι δεν έκαναν οι προηγούμενες επί δέκα και πλέον χρόνια, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δε θα υπέκυπτε στον πειρασμό της μετάθεσης των

ευθυνών χωρίς την «έξωθεν» απειλή.

Η κίνηση αυτή με μαθηματική ακρίβεια, αναμένεται να προκαλέσει κύμα αντιδράσεων λαϊκισμού περί του φθηνού αγαθού της ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίες μεγεθύνονται και παραμορφώνονται με τη συμβολή των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Μέσα στην υστερία αυτή, οι όποιες λογικές φωνές τονίζουν ότι η ενέργεια ως αγαθό, πρέπει να διαχειρίζεται ορθολογικά και να εξοικονομείται, δυστυχώς πνίγονται. Την ίδια στιγμή βέβαια η ίδια κοινωνία της «αφθονίας» ξεχνά πόσο πιο ακριβό είναι το εμφιαλωμένο νερό σε σύγκριση με το νερό της βρύσης (πόσα λεφτά πληρώνουμε άραγε σε εμφιαλωμένο νερό μέσα σε ένα καλοκαίρι) και πόσο πιο ακριβή είναι η επικοινωνία με το αγαπημένο μας (και πολλές φορές πανάκριβο) κινητό τηλέφωνό μας σε σύγκριση με τη σταθερή τηλεφωνία. Σε αυτές τις περιπτώσεις το σύγχρονο lifestyle μάς έχει πείσει για την υποτιθέμενη προστιθέμενη αξία του εμφιαλωμένου νερού και της κινητής τηλεφωνίας που αγόγγυστα καταναλώνουμε.

Μία πιο νηφάλια εκτίμηση της κατάστασης αποδεικνύει ότι σε κάθε πρόβλημα υπάρχει λύση, αν αναλογιστεί κανείς τα εξής:

- Με απλές και ανέξοδες εφαρμογές εξοικονόμησης ενέργειας, ένα νοικοκυριό μπορεί να εξοικονομήσει εκατοντάδες ευρώ μέσα σε ένα χρόνο. Το όφελος αυτό εκτοξεύεται, αν το ίδιο νοικοκυριό προχωρήσει άπαξ σε επενδύσεις (π.χ. θερμομόνωση, ηλιακός θερμοσίφωνα) που αποσβήνονται σύντομα και στη συνέχεια προσφέρουν καθαρό κέρδος. Σε αυτή την περίπτωση, η Πολιτεία οφείλει να παρέχει φορολογικά κίνητρα.

- Η αύξηση των τιμολογίων πρέπει πρωτίστως να στοχεύει στην καταπολέμηση της υπερκατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας. Το οικονομικό αντικίνητρο αυτό είναι κοινωνικά δίκαιο και άκρως αποτελεσματικό, καθώς στην ουσία επηρεάζει μόνο τους πλέον σπάταλους ενεργειακά.

- Προφανώς οι ασθενέστερες κοινωνικά ομάδες θα πρέπει να απολαμβάνουν προνομιακής, τιμολογιακής μεταχείρισης, καθώς και να προβλέπονται ειδικά οικονομικά κίνητρα για την καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας σε αυτές τις περιπτώσεις (επιδοτήσεις κεφαλαίου, επιστροφές φόρου).

Συνοψίζοντας, για άλλη μία φορά οι Έλληνες πολίτες είναι αυτοί που καλούνται να πληρώσουν για τα λάθη και τις παραλείψεις των ηγετών τους, στην προκειμένη περίπτωση για τις στρεβλώσεις που υπάρχουν στην αγορά ενέργειας. Η απελευθέρωση όμως δεν πρέπει να γίνεται αυτοσκοπός, αλλά πρέπει να έχει σαφείς όρους και κατεύθυνση που να υπηρετεί το μακροπρόθεσμο όφελος της εθνικής οικονομίας και όχι την ικανοποίηση των συμφερόντων των ενεργειακών ολιγοπωλίων. Υπό αυτό το πρίσμα, τα χρήματα που κατευθύνονται στις ΑΠΕ και την εξοικονόμηση ενέργειας, αποτελούν πραγματικές επενδύσεις που πιάνουν τόπο. Στον αντίποδα, τα χρήματα που κατευθύνονται στα ορυκτά καύσιμα στην ουσία σπαταλούνται σε μία μαύρη τρύπα, που προκαλεί περιβαλλοντικά προβλήματα και δεν έχει καμία οικονομική και κοινωνική προοπτική στα επόμενα χρόνια. Αυτό είναι το πραγματικό δίλημμα για τα επόμενα χρόνια και αν τελικά η χώρα πάρει τη σωστή απόφαση, τότε θα έχει κάνει ένα αποφασιστικό βήμα για ένα -με περιβαλλοντικούς και οικονομικούς όρους- καλύτερο μέλλον για τις επόμενες γενιές.

Στο μέλλον αυτό είναι πανθομολογουμένως προς το συμφέρον όλων, η ΔΕΗ να διατηρήσει τα πρωτεία σε μία απελευθερωμένη αγορά. Για να συμβεί αυτό όμως, η Επιχείρηση θα πρέπει πλέον να επενδύσει, όχι στο λιγνίτη και τα εισαγόμενα καύσιμα, αλλά στους ανθρώπους και την καινοτομία. Ούτε λίγο ούτε πολύ, η ΔΕΗ, καλείται να κάνει τη δική της Ενεργειακή Επανάσταση.